

Folk, folkestyre og populisme – et historisk og tematisk overblik

AF MIKKEL FLOHR OG ALLAN DREYER HANSEN

SLAGMARK #85

SIDER: 7-33

Power to the people, El pueblo unido, jamás será vencido, Wir sind das Volk, Ash-sha‘b yurīd isqāṭ an-nizām – fra USA i 1960'erne til Chile i 1970'erne, fra Østtyskland i slutningen af 1980'erne til Mellemøsten og Nordafrika i 2010'erne og frem til i dag er “folket” et af de mest centrale begreber i moderne politik. Det er den primære politiske fællesskabsbetegnelse og den øverste politiske autoritet. Sådan har det imidlertid ikke altid været. Folk var længe hovedsageligt en betegnelse for undersåtter og/eller underklassen, et synonym for en irrational og potentielt farlig masse, mens demokrati var associeret med pøbelvælde.

Den moderne forestilling om folket som *det* centrale politiske subjekt med krav på politisk magt og indflydelse begyndte først for alvor at slå igennem i løbet af det 18. og 19. århundredes mange lange politiske kampe. Og allerede før nogen som helst former for folkestyre var blevet etableret, startede kampene om, hvem der var eller skulle være en del af dette folk; kampe som fortsætter den dag i dag og stiller spørgsmålstejn ved det ellers hegemoniske liberale demokratis form og indhold.

De seneste 20 år har mange af disse kampe haft populisme som omdrejningspunkt. Populisme identificeres typisk som politiske projekter, der udfordrer eliten og/eller andre grupper på vegne af folket – altid i bestemt ental. Kritikere advarer om, at sådanne monolitiske og antagonistiske forestillinger om folket udfordrer pluralisme og minoritetsbeskyttelse, og i sidste ende kan ende med at true selve

demokratiet.¹ Fortalere for populisme hævder derimod, at de folkelige kampe mod eliter ikke står i modsætning til demokrati, men snarere understøtter og fremmer det, mens den samtidige populismekritik blot afspejler eliternes mistro til folket.²

Dette temanummer om “folk, folkestyre og populisme” indeholder ti artikler og en enquete, der undersøger disse tre nært forbundne politiske kategorier, deres historiske udvikling og indbyrdes forhold på hver deres måde. Artiklerne tager hovedsageligt udgangspunkt i folkets moderne idéhistorie og vi har derfor valgt at skitsere, hvad man kan kalde folkets forhistorie, fra Rom til og med Den Franske Revolution, i første del af denne introduktion, som baggrund for temanummerets artikler, der beskrives mere udførligt i den anden del af introduktionen.

Folket er et komplekst og flertydigt begreb med en lang og kompleks historie. I det følgende tager vi udgangspunkt i politologen Margaret Canovans anbefaling om at læse folkets politiske idéhistorie med afsæt i Romerrigets *populus Romanus*.³ Romerne brugte *populus* til at beskrive en sammenslutning af borgere i en politisk enhed, som for eksempel Marcus Tullius Ciceros definition, formuleret af Scipio

1 Se f.eks. Jan-Werner Müller, *What Is Populism?* (London: Penguin, 2017); Nadia Urbinati, *Me the People: How Populism Transforms Democracy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019); Cas Mudde, “The Populist Zeitgeist,” *Government and Opposition* 39, nr. 4 (2004): 541–63.

2 Se f.eks. Chantal Mouffe, *For a Left Populism* (London: Verso, 2019); Ernesto Laclau, *On Populist Reason* (London: Verso, 2005); Marco D’Eramo, “Populism and the New Oligarchy,” *New Left Review* 82 (2013): 5–28.

3 Margaret Canovan, *The People* (Cambridge: Polity Press, 2005), 10–11; se også Giovanni Sartori, *The Theory of Democracy Revisited. Part One: The Contemporary Debate* (Chatham, NJ: Chatham House Publishers, 1987), 22. Dette afsæt er mere interessant end det oldgræske demokrati, fordi sidstnævnte primært var kendt gennem dets mange kritikere og derfor hovedsageligt blev opfattet som en dysfunktionel regeringsform associeret med pøbelvælde og anarki frem til det 19. århundrede. Se Jussi Kurunmäki, Jeppe Nevers og Henk te Velde, “Introduction,” i *Democracy in Modern Europe: A Conceptual History*, red. Jussi Kurunmäki, Jeppe Nevers og Henk te Velde (New York: Berghahn Books, 2018), 1–15; Sheldon Wolin, *Fugitive Democracy and Other Essays* (Princeton: Princeton University Press, 2016), 78–79; Pierre Rosanvallon, “The Political Theory of Democracy,” i *Pierre Rosanvallon’s Political Thought: Interdisciplinary Perspectives*, red. Oliver Flügel-Martinsen et al. (Bielefeld: Bielefeld University Press, 2019), 24–29; John Dunn, *Setting the People Free: The Story of Democracy* (Princeton: Princeton University Press, 2018), 48; *pace* Mogens Herman Hansen, *En gentænkning af demokratiet* (København: Gyldendal, 2017).

i *De re publica* ("Om Republikken"): "Et folk [*populus*] er ikke hvilken som helst forsamling af individer, men sammenslutningen af en mængde [*multitudinis*] gennem enighed om love og fælles interesser."⁴ *Populus* henviste til folket som et sammenhængende politisk fællesskab defineret ud fra deres fælles love, institutioner og interesser og ikke bare en tilfældig samling individer. *Populus Romanus* bestod således af alle Roms borgere dvs. indfødte og myndige mænd (ingen kvinder, børn, slaver og fremmede med andre ord).⁵ De blev mere eller mindre juridisk ligestillet efter de omfattende klassekampe mellem det veletablerede aristokrati ("patricierne") og den bredere befolkning ("plebejerne"). Der eksisterede dog fortsat enorme sociale forskelle mellem dem, som afspejlede sig i deres politiske magt og indflydelse. Der udviklede sig desuden en tæt sproglig forbindelse mellem *populus* og plebejerne, der ofte blev brugt som synonyme. I republikkens sidste tid blev de senatorer, der appellerede til den bredere befolkning af plebejere og deres interesser mod deres kolleger i senatet, således betegnet som "*populares*."⁶

4 Marcus Tullius Cicero, "On the Republic," i *Cicero XVI* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928), 65 (I.39).

5 Marc Crépon, Barbara Cassin og Claudia Moatti, "People/Nation/Race," i *Dictionary of Untranslatables*, red. Barbara Cassin (Princeton: Princeton University Press, 2014), 761–62; Adolf Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law* (Philadelphia: American Philosophical Society, 1991), 636. Borgerskab forblev begrænset til bystatens beboere, længe efter Roms magt og territorier begyndte at sprede sig ud over byens grænser. Det var først efter Forbundsføllekriegen i 91–87 f.v.t., at det blev uvidet til beboerne på den italiske halvø. Sidenhen blev statsborgerskab uddelt selektivt indenfor nye romerske territorier, førend alle kejserens undersåtter blev tildelt status af borgere i 212. Se Andrew Lewis, "Slavery, Family, and Status," i *The Cambridge Companion to Roman Law*, red. David Johnston (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 169–71.

6 Crépon, Cassin og Moatti, "People/Nation/Race," 762–63; Berger, *Dictionary of Roman Law*, 610. Den mest klassiske beskrivelse stammer fra Cicero, der definerer *populares* som dem "der ønskede at deres ord og handlinger skulle behage folket [*multitudini*]." Marcus Tullius Cicero, "Pro Sestio," i *Cicero XII* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1958), 166–67 (96); For et studie af begrebets brug i samtiden se M.A. Robb, *Beyond Populares and Optimates: Political Language in the Late Republic* (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2010).

Flere forfattere har defineret moderne populisme med udgangspunkt i denne republikanske arv. John McCormick, "Machiavellian Democracy: Controlling Elites with Ferocious Populism," *American Political Science Review* 95, nr. 2 (2001): 297–313; Ernesto Laclau, *On Populist Reason* (London: Verso, 2005), 93–96, 111, 224–25; Nadia Urbinati, *Democracy Disfigured: Opinion, Truth and the People* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014), 166–69, 145–47; Camila Vergara, "Populism as Plebeian Politics: Inequality, Domination, and Popular Empowerment," *The Journal of Political Philosophy* 28, nr. 2 (2020): 222–46.

Populus Romanus blev dog hovedsageligt brugt til at henvise til helheden af Roms borgere forenet af deres fælles love, institutioner og interesser. Det blev desuden opfattet som et sammenhængende historisk fællesskab på tværs af generationer, som det blandt andet fremgår af Titus Livius' klassiske *Fra byens grundlæggelse* [*Ab urbe condita*], der fortalte det romerske folks [*res populi Romani*] historie fra byens grundlæggelse og frem til Augustus.⁷ Derudover blev det også identificeret med de politiske institutioner, der forenede borgerne. Cicero identificerer f.eks. *res populi* direkte med *res publica*, dvs. at folket, forstået som helheden af borgerne, var identisk med deres fælles anliggender, ejendom og politiske organisation.⁸

For så vidt at *populus Romanus* blev identificeret med republikken og dens politiske organisation, var det naturligt, at fællesskabet af samtlige borgere blev regnet for at være den højeste autoritet i denne sammenhæng. *Populus Romanus* havde således både lovgivende og dømmende magt og valgte derudover magistrater med udøvende magt via afstemninger i de forskellige folkelige forsamlinger [*comitia*]. Men de folkelige forsamlinger var direkte underlagt magistraternes kontrol såvel som senatets indirekte, men omfattende, indflydelse (begge domineret af overklassen). Så selvom *populus Romanus* blev anset som kilden til al legitim politisk magt, var det ikke ensbetydende med, at folket kunne eller skulle udøve den magt direkte gennem forsamlingerne. Magten var i stedet uddelegeret til eller på anden vis kontrolleret af de politiske eliter.⁹ Der var med andre ord ikke tale om et folkestyre: De folkelige forsamlinger udgjorde bare én del af republikkens "blandede forfatning,"

7 Titus Livius, "From the Founding of the City. Book 1," i *Livy I* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919), 2-3 (1.1).

8 Marcus Tullius Cicero, "On the Republic," 65 (I.39); Timothy J. Cornell, "Rome: The History of an Anachronism," i *City States in Classical Antiquity and Medieval Italy: Athens and Rome, Florence and Venice*, red. Anthony Molho, Kurt A. Raaflaub og Julia Emlen (Michigan: University of Michigan Press, 1991), 63; Henrik Mouritsen, *Politics in the Roman Republic* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 24; Canovan, *People*, 12.

Omkring Ciceros tid blev det i stigende grad kombineret med senatet som republikkens officielle designation og signatur *SPQR – Senatus Populusque Romanus* – der henviste til forsamlingerne og senatets samlede autoritet, der gradvist overgik til senatet og sidenhen kejseren. Theodor Mommsen, *Römisches Staatsrecht* (Leipzig: Hitzel, 1887-1888), III.1256-66.

9 Andrew Lintott, *The Constitution of the Roman Republic* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 3; Francisco Pina Polo, "SPQR: Institutions and Popular Participation in the Roman Republic," i *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, red. Paul Plessis, Clifford Ando og Kaius Tuori (Oxford: Oxford University Press, 2016), 85-97; Mouritsen, *Politics*, 16-29.

der også indeholdt aristokratiske og monarkiske elementer (hh. senatet og konsulerne), som balancerede hinanden og tilsammen udgjorde *populus Romanus*.¹⁰

Roms ekspansion og militarisering underminerede gradvist republikken. Men republikkens endegyldige fald og imperiets fødsel var ikke entydig. Gajus Julius Cæsar Octavianus (senere Augustus) stod tilbage med stort set uindskrænket magt over Roms legioner og territorier efter sejren over Marcus Antonius ved Actium i 31 f.v.t., hvilket afsluttede perioden med borgerkrige og indstiftede *Pax Romana*. Han vendte tilbage til Rom for at overgive magten til senatet og folket og genetablerede derved formelt republikken. Augustus' kontrol med størstedelen af militæret og politiske opbakning gav ham imidlertid *de facto* enevældig magt. Alligevel insisterede han på den republikansk-klingende titel "*princeps civitatis*" ("førsteborger"), og hans formelle beføjelser (*imperium proconsulare maius, tribunicia potestas*, m.fl.) blev formelt set tildelt af senatet og forsamlingerne.¹¹

Den slags republikanske formaliteter forsvandt under senere kejsere til fordel for en mere entydigt autokratisk styreform. Det afgørende i denne sammenhæng er imidlertid, at disse republikanske formaliteter og forestillinger blev taget op af se-

10 Denne indflydelsesrige fortolkning af republikkens politiske struktur stammer fra Polybius, "The Histories of Polybius. Book VI," i *Polybius III* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010), 326-47 (6.11-18); se også Marcus Tullius Cicero, "On the Republic," 102-6 (I.69); Mouritsen, *Politics*, 7-15. Idealiseringen af den blandede forfatning fortsatte i den senere (italiensk-atlantiske) republikanske tradition hos bl.a. Niccolò Machiavelli og kan spores hele vejen frem til James Madisons udlægning af den US-amerikanske forfatning som en "blandet forfatning." Se Niccolò Machiavelli, *Discourses on Livy* (Chicago: University of Chicago Press, 1996), 10-14 (1.2); James Madison, "The Federalist No. 40," i *The Federalist with Letters of "Brutus"*, red. Terence Ball (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 187; Philip Pettit, *On the People's Terms: A Republican Theory and Model of Democracy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 5-18.

11 Canovan, *People*, 13; Christopher Mackay, *The Breakdown of the Roman Republic: From Oligarchy to Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012); Werner Eck, *Age of Augustus* (Oxford: Blackwell, 2007), 42-51, 56-58. En række ældre studier foreslår, at senere kejsere muligvis også fik deres magt (formelt) tilkendt af senatet og/eller de folkelige forsamlinger med udgangspunkt i senere kilder (se følgende) såvel som en ufuldstændig bronzetavle fra 69-70 kendt som "*Lex de imperio Vespasiani*," der indeholder en lov, som definerer og overgiver (dele af) kejsermagten til Vespasian. Det er imidlertid uklart, om det var en fast procedure for udnævnelsen af kejsere eller en særlov for Vespasian med tillægsbeføjelser (hverken *imperium proconsulare maius* eller *tribunicia potestas* fremgår for eksempel af den overlevende tekst). Se "*Lex de Imperio Vespasiani*," i *Fontes Iuris Romani Antejustiniani*, red. Salvator Riccobono (Firenze: Barbera, 1941), I:154-56; P. A. Brunt, "*Lex de Imperio Vespasiani*," *Journal of Roman Studies* 67 (1977): 95-116.

nerne romerske jurister og identificeret med en mytisk *lex regia* (kongelov), hvorved *populus Romanus* skulle have overgivet sin magt til kejseren.¹² En sådan lov havde efter alt at dømme aldrig eksisteret. Bare navnet var inkompatibelt med den stærke antimonarkiske kultur, der fortsat dominerede det tidlige kejserdømme. *Lex regia* var snarere en retrospektiv juridisk konstruktion, der skulle forklare og retfærdiggøre overgangen fra republik til kejserdømme. Men det stod imidlertid ikke klart for eftertiden, hverken for kejser Justinian 1., der beordrede kodificeringen af romerretten i det 6. århundrede, eller de jurister, der genopdagede og -fortolkede den i middelalderen og derved (uforvarende) kom til at skabe og overlevere en falsk forestilling om folket som kejsermagtens grundlag til tidlig-moderne politisk tænkning.¹³

Selv efter det vestromerske kejserriges kollaps i 476 levede idéen om det videre i Vesteuropa, og Pave Leo III "genoplivede" den i år 800, da han kronede Karl den Store og lod folket udråbe ham som kejser (kejserdømmet fragmenteredes imidlertid efter hans død og måtte genoplives endnu en gang i 962 for Otto den Store).¹⁴

12 *Lex regia* er hovedsageligt kendt fra den østromerske kejser Justinians lovsamling fra det 6. århundrede, der indeholder flere henvisninger til *rex legia*, men ingen egentlige lovtekster (af gode grunde). *Digesta* citerer blandt andet Ulpian's *Institutiones* fra det 3. århundrede, for at "kejserens beslutninger har lovkraft, fordi folket med kongeloven [*lege regia*], der er blevet vedtaget for hans styre, har overdraget ham al magt og myndighed [*imperium et potestatem*]." Se *Corpus Iuris Civilis*, red. Theodor Mommsen et al. (Cambridge: Cambridge University Press, 2014). *Digesta*, 1.4.1; se desuden også *Institutiones* 1.2.6. Francis Hinsley fremhæver desuden, at *imperium proconsulare maius* i stigende grad blev forkortet til *imperium* og identificeret mere generelt med kejserens magt efter Vespasian. Se Francis Hinsley, *Sovereignty* (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), 39–40; se også Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, II.810–11.

13 Joseph Canning, *A History of Medieval Political Thought, 1300–1450* (London: Routledge, 1996), 9; Daniel Lee, *Popular Sovereignty in Early Modern Constitutional Thought* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 27–28; Clifford Ando, "The Origins and Import of Republican Constitutionalism," *Cardozo Law Review* 34 (2013): 433–35. Kejser Justinian I lader til at have troet, at *lex regia* lå til grund for kejserriget, som det fremgår af forordet. Se *Digesta*, "Constitutio Deo Auctore," § 7 (med henvisning til *Codex*, 1.17.1.7).

14 Lee, *Popular Sovereignty*, 51; Brian Tierney, *Western Europe in the Middle Ages 300–1475* (New York: Alfred A. Knopf, 1984), 131–41, 209–10; Walter Ullmann, *The Growth of Papal Government in the Middle Ages: A Study in the Ideological Relation of Clerical to Lay Power* (London: Methuen, 1955), 97–100, 229–30, 232–38; "What Happened on Christmas Day 800? Contemporary Descriptions," i *The Coronation of Charlemagne: What Did It Signify?* red. Richard Sullivan (Boston: Heath, 1966), 2. "Folket" refererer her til en forsamling af fremmødte borgere i Rom, hvilket afspejler en karakteristisk asymmetri mellem omfanget af den autoritet, det genoplivede kejserrige hævdede, og dets

Romerrigets fortsatte kulturelle indflydelse og fornyede politiske relevans i Vesteuropa bidrog til interessen for genopdagelsen og -fortolkningen af Romerretten i Italien fra midten af det 11. århundrede, nærmere bestemt Justinian 1.s lovsamling (senere kendt som *Corpus Iuris Civilis* eller slet og ret *Romerretten*) fra det 6. århundrede. Romerretten blev anset som kilde til tidløse love, principper og visdom og blev studeret, diskuteret og brugt som sådan i den følgende periode, som Paul Vinogradoff i sin tid beskrev som "romerrettens andet liv." Romerretten kom derved til at fungere som en slags fælles sprog for politiske diskussioner blandt lærde i middelalderen og den tidlige moderne periode.¹⁵

Lovsamlingen var hovedsageligt privatretslig, men indeholdt også flere passager, der beskrev en enevældig kejsermagt (*imperium*), som kunne udstede love, men selv forblev hævet over dem (*legibus solutus*) med udgangspunkt i folkets underliggende autoritet, der fungerede som en uafhængig kilde til politisk legitimitet (via *lex regia*), og som fik stor indflydelse i middelalderens politiske debatter.¹⁶ De første fortolkere af romerretten, de såkaldte Glossatorer, hvis kommentarer formede eftertidens forståelse, var imidlertid uenige om, hvordan disse passager skulle fortolkes: Irnerius efterfulgt af bl.a. Placentinus og Rogerius insisterede på, at *lex regia* var en endegyldig overførsel [*translatio imperii*] af folkets autoritet til kejseren, mens Azo og hans efterfølger Accursius insisterede på, at der var tale om en betinget delegation [*concessio*] af deres iboende magt, som de fortsat kunne udøve og/eller tilbagekalde.¹⁷ Den første fortolkning blev den mest udbredte og blev brugt til

"folkelige grundlag." Se i øvrigt også Lee, *Popular Sovereignty*, 53-55 om den retrospektive brug af *lex regia* til at legitimere pavens genoplivning af Romerriget som *translatio imperii* på baggrund af det (forfalskede) Konstantinske Gavebrev.

15 *Corpus Iuris Civilis*; Charles Radding og Antonio Ciaralli, *The Corpus Iuris Civilis in the Middle Ages* (Leiden: Brill, 2006), 67-109; Canning, *A History of Medieval Political Thought, 1300-1450*, 5-7, 114-15; Paul Vinogradoff, *Roman Law in Medieval Europe* (London: Harper and Brothers, 1909), 4; Otto Gierke, *Political Theories of the Middle Age* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 101n1; Lee, *Popular Sovereignty*, 15-19. Aristoteles' *Politikken*, der blev oversat til Latin af Wilhelm af Moerbeke i 1260'erne, bidrog ligeledes med mange begrebslige ressourcer, der desværre ikke er plads til at gå i dybden med her. Se Canning, *A History of Medieval Political Thought, 1300-1450*, 124-34.

16 Se fodnote 12.

17 Lee, *Popular Sovereignty*, 31-49; Magnus Ryan, "Political Thought," i *The Cambridge Companion to Roman Law*, red. David Johnston (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 423-51; Gierke, *Middle Age*, 39, 43-46. Glossatorerne opfattede ikke deres arbejde som politisk som sådan, selvom deres fortolkninger fik stor politisk betydning. Se Lee, *Popular Sovereignty*, 19, 32, 49-50; Quentin

at understøtte kejserens magt og blev sidenhen også brugt til at legitimere konger og bystatsers autoritet indenfor deres respektive domæner. *Lex regia* blev i den sammenhæng omformuleret og videreudviklet som en generel model for samtlige verdslige magters folkelige oprindelse og grundlag via *ius gentium*.¹⁸ Forankringen af verdslig politisk magt i folket viste sig sidenhen også brugbar i de tilbagevendende konflikter med paven og blev mere og mere udbredt.¹⁹ I slutningen af det 15. århundrede var forestillingen om verdslige magters folkelige oprindelse og basis udbredt i forskellige varianter og udgaver.²⁰

Folket blev imidlertid stadigvæk hovedsageligt forstået som undersætter, og de potentielt radikale implikationer af forestillingen om deres grundlæggende politiske autoritet begyndte først at blive systematisk udforsket efter reformationen, da de såkaldte "Monarkomaker" udviklede doktriner, der skulle retfærdiggøre modstand mod kætterske konger.²¹ De franske Huguenotter formulerede nogle af de

Skinner, *The Foundations of Modern Political Thought. Volume Two: The Renaissance* (Cambridge: Cambridge University Press, 1978), 130–34; Otto Gierke, *The Development of Political Theory* (New York: W. W. Norton, 1939), 92–94.

18 Lee, *Popular Sovereignty*, 17, 48–50, 55–77; Serena Ferente, "Popolo and Law: Late Medieval Sovereignty in Marsilius and the Jurists," i *Popular Sovereignty in Historical Perspective*, red. Richard Bourke og Quentin Skinner (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 96–114; Skinner, *Foundations Two*, 130–34; Antony Black, *Political Thought in Europe 1250-1450* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), 139; Walter Ullmann, "The Development of the Medieval Idea of Sovereignty," *English Historical Review* 64 (1949): 1–33; *pace* Joseph Canning, *The Political Thought of Baldus de Ubaldis* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 62.

19 Canovan, *People*, 16; Ernst Kantorowicz, *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology* (Princeton: Princeton University Press, 1997), 294–98; Ellen Meiksins Wood, *Liberty and Property: A Social History of Western Political Thought from the Renaissance to Enlightenment* (London: Verso, 2012), 159, 161; se også Ferente, "Popolo and Law"; Joseph Canning, *Ideas of Power in the Late Middle Ages, 1296-1417* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 126–28. Disse idéer fungerede naturligvis stadigvæk indenfor middelalderens grundlæggende religiøse verdensbillede, men identificerede folket, i stedet for paven, som den relevante agent, der overgav magten til kongen på vegne af Gud (jf. f.eks. Paulus' Brev til Romerne kapitel 13).

20 Canovan, *People*, 16; Gierke, *Political Theory*, 91–93; Gierke, *Middle Age*, 37–40.

21 "Monarkomaker" er en græsk neologisme, der betyder "kongebekæmpere" og først blev brugt som et skældsord om George Buchanan, Stephanus Junius Brutus (pseudonym), Jean Boucher m.fl. af den skotske royalist William Barclay i *De Regno et regali potestate adversus Buchananum, Brutum, Boucherium, & reliquos monarchomachos* ("Om rige og kongemagt. Mod Buchanan, Brutus, Boucher og de andre kongebekæmpere") fra 1600. Se Quentin Skinner, *Visions of Politics. Volume Two: Renaissance Virtues* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 387.

mest prominente og raffinerede af disse modstandsteorier, der bl.a. trak på begreber fra Romerretten og lagde sig i forlængelse af Azo og Accursius' fortolkninger af *lex regia* som en betinget delegation [*concessio*] af folkets iboende magt til en konge eller kejser, der kunne tilbagekaldes, såfremt deres mandat blev misligholdt.²² Pamfletten *Vindiciae contra Tyrannos* ("Forsvar mod tyranner") udgivet anonymt i 1579 opsummerede og videreudviklede de mest centrale idéer i bevægelsen. Forfatteren argumenterede for, at folket eksisterede, før der var konger til, og at kongemagten var blevet konstitueret gennem en pagt, hvorved folket overgav sin samlede magt og troskab til en kommende konge, der til gengæld var bundet til at beskytte dem og regere i deres interesse. Hvis kongen forbrød sig mod denne pagt, opgav han sin ret til at regere og måtte regnes for en tyran, som folket kunne modsætte sig og afsætte.²³

De tidlig-moderne suverænitetsteorier blev formuleret som reaktion på disse radikale argumenter: Jean Bodins *Seks bøger om republikken* [*Les Six Livres de la République*] fra 1576 forankrede det politiske fællesskab i en ubetinget og uigenkaldelig overgivelse af folkets suveræne magt til fyrsten, der derved opnåede "den højeste, absolutte og evige magt over borgere og undersætter i en republik" (i im-

22 Skinner, *Foundations Two*, 331–32, 341–43; Ralph Giesey, "The Monarchomach Triumvirs: Hotman, Beza and Mornay," *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* 29 (1970): 52–53; George Garnett, "Law in the 'Vindiciae, Contra Tyrannos': A Vindication," *The Historical Journal* 49, nr. 3 (2006): 877–91; Lee, *Popular Sovereignty*, 124–25 (fremhæver desuden vigtigheden af det det privatretslige *dominium* fra 125ff). Bemærk at François Hotman kritiserede den samtidige brug af romerret i *Antitribonian* (Leiden: Brill, 2021).

23 Stephanius Junius Brutus (pseudonym), *Vindiciae, Contra Tyrannos: Or, Concerning the Legitimate Power of a Prince over the People, and of the People over a Prince* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 67–172; se også Julian Franklin, red., *Constitutionalism and Resistance in the Sixteenth Century: Three Treatises by Hotman, Beza, and Mornay* (New York: Pegasus, 1969), 47–135; Skinner, *Foundations Two*, 302–48. Her er det vigtigt at bemærke at "folket" henviser til folket som en juridisk enhed eller korporation [*universitas*] og person [*persona*], der kun kan handle gennem sine foresatte, nærmere bestemt magistrater og/eller valgte repræsentanter til stænderforsamlingen. Der var altså ikke tale om et *carte blanche* til folkelige opstande eller folkestyre. Brutus, *Vindiciae*, 75–78, 38, 168–69; Franklin, *Constitutionalism*, 53–54, 110–24; Wood, *Liberty and Property*, 22–23, 156–60. Om de middelalderlige juridiske kategorier *universitas* og *persona* afledt af Romerretten, se også noterne i Brutus, *Vindiciae*, lxxx–lxxxiii; Brian Tierney, *Religion, Law, and the Growth of Constitutional Thought, 1150-1650* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 19–28; Mathias Hein Jessen, "Sovereign Bodies: Constitution and Construction of State, Subject and Corporation" (ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, 2015), 19–29.

plicit forlængelse af den fremherskende fortolkning af *lex regia*).²⁴ Thomas Hobbes videreudviklede suverænitetsdoktrinen i opposition til lignende idéer, der havde vundet indpas blandt tilhængere af det engelske parlament såvel som mere radikale grupper under borgerkrigene i England 1642–1651.²⁵ Han overtog og omformede Monarkomakernes argument, om at folket gik forud for og grundlagde deres regering, ved at udforske en afgørende dobbelthed i folkebegrebet, som kan spores helt tilbage til Cicero: “Folket” henviste både til en uorganiseret mængde [*multitude*] af individer og et sammenhængende politisk fællesskab, som han efterfølgende udelukkende beskrev som folket [*the people*].²⁶ Hobbes insisterede på, at førstnævnte var en uforudsigelig og potentielt farlig pøbel (jf. naturtilstanden), der af hensyn til deres egen selvopretholdelse og trivsel var nødt til at forene sig som et folk. Det kunne ifølge Hobbes kun ske gennem en gensidig pagt mellem individerne om at overgive al deres magt til en suveræn, der derved kunne repræsentere dem og sikre ordnede forhold mellem dem. Kun på den måde kunne mængden blive til et folk.²⁷

24 Jean Bodin, *The Six Books of a Commonweale* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962), A71-72, 1, 88, 84; Skinner, *Visions Two*, 395–96; pace Lee, *Popular Sovereignty*, 187–224. Andre royalister såsom Adam Blackwood og William Barclay var eksplicitte i deres brug af majoritetsfortolkningen af *lex regia* i deres angreb på Monarkomakerne i henholdsvis *Adversus Georgii Buchanani Dialogum, De iure regni apud Scotos, pro regibus Apologia* (“Mod George Buchanans *De iure regni apud Scotos*, til forsvar for konger”) fra 1581/1588 og *De Regno et Regali Potestate* fra 1600. Skinner, *Visions Two*, 398.

25 Quentin Skinner, “Hobbes on Persons, Authors and Representatives,” i *The Cambridge Companion to Hobbes’ Leviathan*, red. Patricia Springborg (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 157–80; Lorenzo Sabbadini, “Popular Sovereignty and Representation in the English Civil War,” i *Popular Sovereignty in Historical Perspective*, red. Richard Bourke og Quentin Skinner (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 164–86; Edmund Morgan, *Inventing the People: The Rise of Popular Sovereignty in England and America* (New York: W. W. Norton, 1988), 54–77; Henry Parker, “Observations upon Some of His Majesties Late Answers and Expresses,” i *Tracts on Liberty in the Puritan Revolution 1638–1647. Vol. 2.*, red. William Haller (New York: Columbia University Press, 1934), 167–68, 210; Andrew Sharo, red., *The English Levellers* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

26 Thomas Hobbes, *The Elements of Law Natural and Politic* (Oxford: Oxford University Press, 1994), 124 (II.2.11); Thomas Hobbes, *On the Citizen* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 75-7 (6.1), 137 (12.8); Malcolm Bull, “The Limits of Multitude,” *New Left Review* 35 (2005): 25f. Om Hobbes’ omfattende brug af romerret, se også Quentin Skinner, *Visions of Politics. Volume Three: Hobbes and Civil Science* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 179f; Patricia Springborg, “Leviathan. The Christian Commonwealth Incorporated,” *Political Studies* 24, nr. 2 (1976): 171–83.

27 Hobbes, *Elements*, 103-7 (1.19.1-10); *Citizen*, 69-74 (5.1-12); Thomas Hobbes, *Leviathan: With Selected Variants from the Latin Edition of 1668* (Indianapolis: Hackett, 1994), 74-78 (I.13.1-14), 107

Hobbes konkluderede, at eftersom folket kun eksisterer og handler gennem suverænen, kan det ikke modsætte sig suverænen uden samtidig at modsætte sig sig selv og potentielt degenerere til en uorganiseret og voldelig pøbel.²⁸

Jean-Jacques Rousseaus *Samfundskontrakten eller statsrettens principper* [*Du contrat social; ou Principes du droit politique*] fra 1762 indeholder måske den mest berømte (og udskældte) formulering af forestillingen om folkesuveræniteten. Rousseau kollapsede Hobbes' suverænitetsdoktrin. Han påpegede, at hvis mængden af individer kunne indgå en gensidig pagt om at skabe og underkaste sig en suveræn, var de allerede i stand til at handle i fællesskab, som et folk med en fælles vilje.²⁹ I *Samfundskontrakten* indgik mængden af individer således en kontrakt med hinanden, der forpligtede dem ubetinget over for deres fællesskab: Det suveræne folk og dets fællesvilje. Dette folk gik forud for og forblev hævet over enhver form for regering, som de måtte vælge at grundlægge for at opretholde og eksekvere de love, som de vedtog i fællesskab.³⁰ Hos Rousseau er den suveræne magt iboende i folket som helhed, og der er ingen spørgsmål om betingelserne for dens overgivelse til en regering, da den hverken kan eller bør overgives; en slags radikaliseret *lex regia* uden hverken konge eller overgivelse af folkets magt.³¹

(II.17.4), 104 (I.16.13-14), 109-10 (II.17.13-15), 110 (II.18.1); se også Skinner, *Visions Three*, 177-208. Bemærk at pagten udelukkende er mellem individerne. Suverænen står udenfor og kan derfor heller ikke være bundet af den. Individerne binder sig derimod til at acceptere ansvar for alle suverærens handlinger som deres egne. Hobbes, *Leviathan*, 111 (II.18.4), 110 (II.17.13).

28 Hobbes, *Elements*, 124 (2.2.11); Hobbes, *Citizen*, 76 (6.1), 137 (12.8). Bemærk i øvrigt at Hobbes' suveræn kan være en, få eller mange dvs. et monarki, et aristokrati eller et demokrati, om end han foretrak det første. Hobbes, *Leviathan*, 118 (19.1); Hobbes, *Citizen*, 117, 124-5 (10.3, 10.15).

29 Jean-Jacques Rousseau, *Samfundskontrakten eller statsrettens principper* (Frederiksberg: Det Lille Forlag, 2007), 24-25 (1.5), 28 (1.7); se også Peter Hallward, "The Will of the People: Notes Towards a Dialectical Voluntarism," *Radical Philosophy* 155 (2009): 17-29. Folkets dobbelthed dukker imidlertid op igen lidt senere i *Samfundskontrakten*, hvor Rousseau begræder folkets tendens til at opføre sig som "en blind mængde, som ofte ikke ved, hvad den vil," hvilket nødvendiggør en ekstern lovgiver. Rousseau, *Samfundskontrakten*, 44-45 (2.6); se også Bonnie Honig, "Between Decision and Deliberation: Political Paradox in Democratic Theory," *American Political Science Review* 101, nr. 1 (2007): 1-17.

30 Rousseau, *Samfundskontrakten*, 25-29 (1.6-7), 59-64 (3.1).

31 Gierke, *Political Theory*, 97-98. Rousseaus folkesuverænitetsdoktrin kan imidlertid også fortolkes i forlængelse af hans forgængere som et formelt spørgsmål om en oprindelig autorisering af regeringsmagten, som Richard Tuck har vist. Richard Tuck, *The Sleeping Sovereign: The Invention of Modern Democracy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016).

Disse tidlig-moderne forestillinger om folket og dets suverænitet blev omsat og videreudviklet i praksis af de revolutionære bevægelser, der begyndte at underminere monarker og indføre nye former for folkestyre rundt omkring i verden fra sidste halvdel af det 18. århundrede og fremefter.³² De oprørske nordamerikanske kolonister brugte f.eks. forskellige elementer fra de forudgående debatter om folkesuverænitet såvel som (romersk) republikansk retorik i deres opgør med den engelske krone. De udviste imidlertid en interessant dobbelthed i forhold til folkesuverænitet: På den ene side kan "Uafhængighedserklæringen," vedtaget 4. juli 1776 af Den Anden Kontinentalkongres, læses som kulminationen på tidligere modstandsteorier (særligt John Lockes klassiske formuleringer). Den beskriver, hvordan regeringer blev indstiftet af (frie og hvide) mænd for at beskytte deres ret til "liv, frihed og jagten på lykke," og såfremt en regering truede disse rettigheder, havde folket ret til at ændre eller afskaffe den for at oprette en ny – hvilket selvfølgelig også var erklæringens eksplicite formål.³³ På den anden side var den repræsentative regeringsform, som blev indstiftet på vegne af folket med "Forfatningen" i 1787, paradoksalt nok udformet med henblik på "*den totale udelukkelse af folket i dets kollektive kapacitet*" fra regeringsmagten, som James Madison formulerede det.³⁴ I dag

32 Om forestillinger om folket og deres rolle i revolutionerne i England, USA, Frankrig og Haiti se bl.a. Morgan, *Inventing the People*; Jason Frank, *Constituent Moments: Enacting the People in Postrevolutionary America* (Durham: Duke University Press, 2010); Kevin Olson, *Imagined Sovereignities: The Power of the People and Other Myths of the Modern Age* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 54–143.

33 "Uafhængighedserklæringen," i *Den Amerikanske Revolution*, red. Mikkel Thorup, Nicolai von Eggers og Mathias Hein Jessen (Aarhus: Slagmark, 2012), 169–74; John Locke, *Two Treatises of Government* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988). Her er det relevant at bemærke, at det er individer, der grundlægger regeringer, men folket som et kollektiv, der kan ændre eller afskaffe dem. Løsrivelseserklæringen navigerer den umiddelbare selvmodsigelse ved konsekvent at tale om to forskellige folk fra starten af. Om den performative konstitution af folket i tekst og praksis i Den Amerikanske Revolution se også Jacques Derrida, "Declarations of Independence," i *Negotiations: Interventions and Interviews 1971-2001* (Stanford: Stanford University Press, 2002), 46–54; Judith Butler, *Notes Towards a Performative Theory of Assembly* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018), 176–81; Frank, *Constituent Moments*.

34 "USAs Forfatning," i *Den Amerikanske Revolution*, red. Mikkel Thorup, Nicolai von Eggers og Mathias Hein Jessen (Aarhus: Slagmark, 2012), 199–214; James Madison, "The Federalist No. 63," i *The Federalist with Letters of "Brutus,"* red. Terence Ball (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 309; se også Gordon Wood, *The Creation of the American Republic 1776-1787* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1969), 606–8; Canovan, *The People*, 29 fremhæver desuden den implicite

er vi vant til at identificere den repræsentative regeringsform med demokrati, men dengang var demokrati hovedsageligt kendt som en mere eller mindre dysfunktionel antik regeringsform.³⁵ Den repræsentative regeringsform blev eksplicit udtænkt som et alternativ til det og blev først langt senere, i det 20. århundrede, identificeret med demokrati som sådan.³⁶ Mange af demokratibegrebets negative konnotationer blev desuden investeret i begrebet “populisme,” bl.a. med udgangspunkt i generaliseringen af Richard Hofstadter og hans kollegers revisionistiske fortolkning af *The People's Party* i USA, hvis tilhængere var kendt som “populister” [*populists*] med latinsk (og muligvis romersk) inspiration.³⁷

Den franske konge Louis XVI var i 1789 nødsaget til at indkalde stænderne for første gang i mere end 150 år for at få hjælp til at løse landets dybe økonomiske krise. Abbé Emmanuel-Joseph Sieyès argumenterede i sin indflydelsesrige pamflet *Hvad er tredjestanden?* [*Qu'est-ce que le Tiers-État?*] for, at tredjestandens repræsentanter kunne repræsentere hele nationen og udøve dens konstituerende magt [*pouvoir constituant*]; en magt som stod udenfor og over alle etablerede politiske institutioner og regeringer – i en slags permanent naturtilstand – og til enhver tid kunne afløse dem og/eller skabe helt nye.³⁸ Tredjestandens repræsentanter erklære-

splitteelse mellem folket og dets regering, som mulighedsbetingelsen for den senere populisme.

35 Se fodnote 3.

36 James Madison, “The Federalist No. 10,” i *The Federalist with Letters of “Brutus,”* red. Terence Ball (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 44–46; Emmanuel Sieyès, “What is the Third Estate?” i *Political Writings* (Indianapolis: Hackett, 2003), 147n33; Bernard Manin, *The Principles of Representative Democracy* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 1–6; Kurunmäki, Nevers og te Velde, “Introduction,” 6–7. Den repræsentative regeringsform er ifølge Bernard Manin defineret ved 1) regelmæssige valg af repræsentanter 2) repræsentanternes relative uafhængighed af vælgerens vilje 3) ytringsfrihed og 4) offentlig debat om politiske beslutninger (se s. 6).

37 D'Eramo, “Populism and the New Oligarchy,” 16–21; Richard Hofstadter, *The Age of Reform* (New York: Vintage Books, 1955); Edward Shils, *The Torment of Secrecy. The Background and the Consequences of American Security Policies* (New York: The Free Press, 1956), 100f; Seymour Martin Lipset, *Political Man: The Social Bases of Politics* (New York: Doubleday, 1960), 167–70; Anton Jäger, “The Semantic Drift: Images of Populism in Post-War American Historiography and Their Relevance for (European) Political Science,” *Constellations* 24 (2017): 310–23; Yannis Stavrakakis, “How Did ‘Populism’ Become a Pejorative Concept? And Why Is This Important Today? A Genealogy of Double Hermeneutics,” *POPULISMUS* (Thessaloniki, 2017); Thomas Frank, *The People without Power: The War on Populism and the Fight for Democracy* (London: Scribe, 2020), 155–56n8; se også Allan Dreyer Hansens artikel såvel som Anton Jägers bidrag til “Enquete om populisme” i dette nummer.

38 Sieyès, “What is the Third Estate?” 136–40; se også Nicolai von Eggers, “Towards a Materialist Con-

rede sig selv for Nationalforsamling den 17. juni 1789 og svor et par dage senere ikke at skilles, før landet havde fået en forfatning, hvilket blev startskuddet til Den Franske Revolution, som afskaffede feudalismen og enevælden samt omdannede Frankrig til et konstitutionelt monarki og sidenhen en republik. Der blev indført en repræsentativ regeringsform og eksperimenteret med forskellige former for folkestyre, inden de blev afløst af krig, kup og undtagelsestilstand. Forfatningerne fra 1791 og 1793 hævdede henholdsvis national- og folkesuverænitet som deres grundlæggende politiske princip.³⁹ Og der var ikke bare tale om folket som en mere eller mindre mytologisk oprindelse til legitim regeringsmagt. Med Stormen på Bastillen 14. juli 1789 trådte folkemasserne ind på den politiske scene, og folkelige mobiliseringer, bevægelser og forsamlinger blev en central del af revolutionens dynamik og efterliv.⁴⁰

ception of Constituent Power: Reinterpreting the Constitutional Theory of Sieyès,” *History of Political Thought* 39, nr. 2 (2018): 325–56; Lucia Rubinelli, *Constituent Power: A History* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 33ff; Andreas Kalyvas, “Constituent Power,” i *Political Concepts: A Critical Lexicon*, red. J.M. Bernstein, Adi Ophir og Ann Laura Stoler (New York: Fordham University Press, 2018), 87–117. Bemærk at “tredjestanden” henviser til borgereskabet og den bredere befolkning i modsætning til første- og andenstanden, der henviste til henholdsvis gejstligheden (ca. 0,5% af befolkningen) og aristokratiet (ca. 1,5% af befolkningen). Bemærk derudover at “nationen” ikke har nationalistiske konnotationer i Sieyès brug, men blot refererer til “en sammenslutning af personer, der lever under fælles lov, repræsenteret af den samme lovgivende magt, etc.” i tråd med tidligere definitioner af folket. Se Sieyès, “What is the Third Estate?” 97; se også Nicolai von Eggers, “Popular Sovereignty: Republicanism, and the Political Logic of the Struggles of the French Revolution” (ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, 2016), 201ff.

39 “Erklæring om mennesket og borgerens rettigheder (26. august 1789),” i *Den Franske Revolution*, red. Nicolai von Eggers et al. (Aarhus: Slagmark, 2015), 131 (art. 3); “1793-Forfatningen (24. juni 1793),” i *Den Franske Revolution*, red. Nicolai von Eggers et al. (Aarhus: Slagmark, 2015), 111 (art. 25). Derved blev definitionen af folket et afgørende politisk spørgsmål: Marginaliserede grupper inklusiv fattige (såkaldte “passive borgere”), kvinder, race- og slavegjorte deltog i revolutionen og udfordrede deres eksklusion fra det politiske fællesskab såvel som de (angiveligt) universelle menneske- og borgerrettigheder. Se bl.a. Abbé Grégoire, “Forslag til fordel for jøderne (1789),” i *Den Franske Revolution*, red. Nicolai von Eggers et al. (Aarhus: Slagmark, 2015), 134–36; Marquis de Condorcet, “Om kvindens adgang til borgerrettigheder (1790),” i *Den Franske Revolution*, red. Nicolai von Eggers et al. (Aarhus: Slagmark, 2015), 136–37; Olympe de George, “Kvindens rettigheder, til dronningen (1791),” i *Den Franske Revolution*, red. Nicolai von Eggers et al. (Aarhus: Slagmark, 2015), 137–42; “Brev fra Jean-François, Biassou og Belair (1792),” i *Den Franske Revolution*, red. Nicolai von Eggers et al. (Aarhus: Slagmark, 2015), 142–46.

40 Colin Lucas, “The Crowd and Politics between Ancien Regime and Revolution in France,” *The Jour-*

Disse revolutionære bevægelser og begivenheder væltede monarker og etablerede folket som den øverste politiske autoritet. Det gjorde definitionen af folket central. Folket havde aldrig været en entydig størrelse og havde på mange måder bibeholdt dobbeltheden fra det oprindelige romerske *populus*, der på en og samme tid refererede til den politiske sammenslutning af alle borgere og deres fælles institutioner, love og interesser såvel som det fattige og marginaliserede flertal af befolkningen, der også blev betegnet som henholdsvis plebejerne, pøblen, mængden eller massen. Byzantinske og middelalderlige europæiske juristers misforståelse af Romerretten skabte en forestilling om, at *populus Romanus* havde etableret kejserdømmet ved at overgive sin kollektive magt til kejseren, hvilket blev udgangspunktet for tidlig-moderne forestillinger om folkesuveræniteten, hvor folket blev identificeret som det retmæssige grundlag for regeringsmagt. Men folket fungerede udelukkende som en abstrakt kilde til legitimitet i disse tidlige folkesuverænitetsdoktriner. Det var først efter revolutionerne i slutningen af det 18. århundrede, hvor folket begyndte at manifestere sig i store forsamlinger, kollektive handlinger, sociale bevægelser, etc., at forestillingen om folkesuveræniteten begyndte at blive omsat til forskellige forestillinger om folkestyre. Folkebegrebets dobbelthed kom derved også til at animere forskellige forestillinger om folkestyre som henholdsvis befolkningens retmæssige selvbestemmelse og/eller uforudsigelige og farlige pøbelvælde; en dobbelthed der kan spores hele vejen frem til samtidige diskussioner om demokrati og populisme.

Temanummeret indledes med Mathias Hein Jessens artikel "Frygten for fraktioner i forestillinger om folket – Hobbes, Locke og Rousseau om suveræniteten, folk og politik," som analyserer tidlig-moderne forestillinger om folkesuveræniteten. I artiklen viser Jessen, hvordan disse tre centrale tænkeres folkesuverænitetsdoktriner konstruerede suveræniteten som et forhold mellem individet på den ene side og suverænen (staten, nationen eller folket) på den anden side og derved, implicit, udelukkede alle andre fællesskaber og sammenslutninger. Han argumenterer for,

nal of Modern History 60, nr. 3 (1988): 421–57; Jason Frank, *The Democratic Sublime: On Aesthetics and Popular Assembly* (Oxford: Oxford University Press, 2021); Christian Borch, *The Politics of Crowds: An Alternative History of Sociology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012); Eirik Høyer Leivestad, *Frykt og avsky i demokratiet* (Bergen: Vagant, 2020).

at det udgjorde en vigtig del af den tidlig-moderne konstruktion og organisation af en politisk orden, der understøttede den gryende nationalstats suveræne autoritet over og repræsentation af et homogent politisk legeme bestående af individer. Det har imidlertid bidraget til en moderne politikforståelse, der har svært ved at forstå og fortolke andre politiske subjekter end stat og individ, og som på systematisk vis mistænkeliggør alle særinteresser og sammenslutninger som en potentiel trussel mod det fælles bedste.

Morten Haugaard Jeppesen undersøger i sin artikel "Vejen til Vincennes – Var Rousseau populist?" de tilbagevendende anklager mod Rousseau for at være op-havsmand til vor tids populisme. Han starter med at diskutere, hvordan man over-hovedet kan forholde sig til sådan en anakronisme i en idéhistorisk sammenhæng, men viser at det kan være både legitimt og relevant at rekonstruere en klassisk tænkens position i forhold til samtidige diskussioner og begreber, så længe vi er eksplicitte omkring, hvad det er, vi gør, og hvilke begrænsninger det indebærer. Herefter følger en nærlæsning af Rousseaus forståelse af folket og almenviljen, som Jeppesen sammenholder med nutidige definitioner af populisme. Han konkluderer, at selvom det ikke nødvendigvis giver mening at kategorisere Rousseau som populist, er det alligevel relevant at rejse spørgsmålet, fordi det kan hjælpe os med at genoverveje og gentænke vores moderne politiske vokabular.

I det tredje bidrag "Folkesuverænitets og folkestyret i Den Franske Revolution – Den radikale bevægelse og det semi-direkte demokrati" ser Nicolai von Eggers nærmere på den radikale republikanske bevægelses forsøg på at tænke og praktisere folkesuverænitets og folkestyret under Den Franske Revolution. Han analyserer, hvordan Elysée Loustallot, François Robert og Jean Varlet udviklede en semi-direkte demokratisk model på baggrund af erfaringer fra blandt andet Paris' lokalfor-samlinger, klubber og borgermilits i dialog med samtidig politisk teori (Rousseau, Sieyès, etc.). De afviste den repræsentative regeringsform, der udelukkede folket fra direkte indflydelse, men ikke repræsentation som sådan (der er derfor tale om et *semi-direkte* demokrati), men insisterede på at sikre folket demokratisk kontrol over deres repræsentanter gennem lokalforsamlinger med lovgivende magt, imperativmandater og borgermilitser. Den radikale republikanske bevægelses originale politiske idéer blev senere genoplivet i Paris i 1848 og 1871, hvorfra de spredte sig til den bredere, revolutionære, venstreorienterede tradition, som kom til at præge det 20. århundredes politiske historie.

I artiklen “Folkebegrebets transformationsproces” analyserer Ove Korsgaard de dramatiske semantiske og idéhistoriske forandringer, som begrebet “folk” gennemgik fra slutningen af det 18. århundrede og fremefter ved brug af samtidige ordbøger og andre historiske kilder. Folkebegrebet blev inden da hovedsageligt brugt til at beskrive dem, der var underlagt en patriarkalsk autoritet indenfor husstanden eller på arbejdspladsen, men kunne også bruges på tilsvarende vis om f.eks. kongens eller Guds undersåtter. Derudover kunne det også bruges til at beskrive almuen. Men fra slutningen af det 18. århundrede begyndte begrebet at udvikle en række nye betydninger, der blev tæt knyttet til forestillinger om folkesuverænitet, folkestyre og demokrati. Korsgaard inddeler disse nye betydninger i tre primære kategorier, politiske, kulturelle og sociale, som han udforsker med udgangspunkt i Rousseaus, Johann Gottfried Herders samt Karl Marx’ og Friedrich Engels’ tanker, inden han vender blikket mod deres formidling og formulering i en dansk kontekst af N.F.S. Grundtvig. Korsgaards rekonstruktion af Grundtvigs folkebegreb viser, at det var tale om en grundlæggende kulturel og sproglig forståelse af folket, men at han samtidig identificerede det med bønderne og almuen, som han ønskede at uddanne, så de kunne komme til at udgøre et suverænt folk med sans for sammenhængen mellem frihed og det fælles bedste.

Anne Engelst Nørgaard viser i “Hvem var folket i det tidlige folkestyre?,” hvordan folkebegrebets moderne udvikling udgjorde rammen for de politiske debatter og kampe mellem de nationalliberale, Bondevennernes Selskab og diverse konservative kræfter om Grundlovens og folkestyrets udformning efter enevældens fald. Nørgaard laver en omfattende begrebshistorisk analyse af folkebegrebets brug og centrale betydning i disse politiske kampe med udgangspunkt i samtidige aviser, politiske taler og andre historiske dokumenter. Hendes analyse viser, hvordan både konservative aktører og Bondevennernes Selskab på hver deres måde forsøgte at udfordre og omforme de nationalliberales konstruktion af folkebegrebet ved at udforske og udnytte begrebets forskellige konnotationer af helhed og underklasse i overensstemmelse med deres respektive interesser i kampen om stemmeretten og politisk indflydelse.

Mikkel Flohr fortsætter analysen af folkebegrebets rolle i formuleringen af og kampen for demokratiske idéer i artiklen “En begrebshistorisk analyse af “folkets selvstyre” i forfatningskampen”. Artiklen analyserer begrebet “folkets selvstyrelses” betydning i forfatningskampen i Danmark. Begrebet blev introduceret i Det For-

enede Venstres første manifest fra 1870, hvor det blev brugt til at betegne deres målsætning om folketingsparlamentarisme. Men under forfatningskampen udviklede begrebet sig til også at beskrive folket som en grundlæggende eller konstituerende magt, der stod udenfor og over staten, kongen, skiftende regeringer og, i sidste ende også, Grundloven. Denne idé om folket som konstituerende magt var med til at forme senere forestillinger om demokrati som folkestyre, der blev fremherskende efter forfatningskampens konklusion med det såkaldte "systemskifte" i 1901.

Jesper Vestermark Købers bidrag "Grænser for demokrati – Den borgerlige renaissance og reaktionen mod livsformsdemokratiet" analyserer tre borgerlige tænkere, Søren Krarup, Bertel Haarder og Henning Fønsmark, der formulerede parallelle kritikker af det såkaldte livsformsdemokrati, som de identificerede med en venstreorienteret elites ekspansive demokratiforståelse, der skulle have domineret Danmark efter Anden Verdenskrig. Køber analyserer, hvordan disse "innovative ideologer" i en række tekster fra slutningen af 1960'erne og frem til begyndelsen af 1990'erne kritiserede og omdefinerede demokratibegrebet for at afgrænse denne elites råderum og i stedet promoverede liberal markedsliggørelse og et konservativt modoplysningsprojekt.

I "Flertalsfrygt – aktuelle neoliberalistiske folke- og demokratikritikker" udforsker og undersøger Mikkel Thorup neoliberalismen og dens flertydige forhold til demokrati: På den ene side kritiseres demokratiet for at være en trussel mod friheden på markedet, og på den anden side præsenteres markedet som det sande demokrati. Thorup identificerer i sin analyse tre forskellige historiske faser af neoliberal demokratikritik, der imidlertid alle tager udgangspunkt i den samme flertalsfrygt: I slutningen af 1990'erne var udgangspunktet globaliseringen og forestillingen om at internationale markeder, multinationale virksomheder og superrige enkeltindivider ville komme til at afløse folket som suveræn. Efter årtusindskiftet udviser den neoliberale demokratikritik en stigende interesse for teknologiske løsninger, der skulle skabe muligheden (for de allerrigeste) for at undslippe demokratiet og staten. I dag antager den neoliberale demokratikritik hovedsageligt form af anti-populisme, hvor folket præsenteres som værende for ignorant og inkompetent til demokrati, der derfor bør begrænses.

Alberte Bové Rud analyserer i "Længe leve lederen – Den karismatiske leders positionering i forhold til sine støtter med udgangspunkt i Berlusconi og Salvini" det karismatiske lederskab i en demokratisk kontekst. Med udgangspunkt i Max

Webers tænkning beskriver Rud karismatisk lederskab som en relation mellem leder og følgere, der kan antage både vertikal og horisontal form, som hun analyserer med udgangspunkt i nyere italiensk politik. Hun identificerer Silvio Berlusconi som et eksempel på den klassiske ekstraordinære karismatiske leder, der befinder sig i et vertikalt forhold til det folk, han repræsenterer. Matteo Salvini's karismatiske autoritet kommer derimod fra det faktum, at han er bemærkelsesværdigt almindelig og placerer sig derved i et horisontalt forhold til folket. Artiklen diskuterer desuden den karismatiske leders ambivalente relation til demokratiet med udgangspunkt i forskellige tænkere såsom Carl Schmitt, Antonio Gramsci og Arthur Schlesinger. I forlængelse af disse argumenterer Rud for, at den stærke leder ikke bare kan affejes som udemokratisk, men må tages seriøst som en del af og reaktion på demokratiets dynamikker.

I temanummerets sidste artikel, "Populisme – Begreb, historie, logik," problematiserer Allan Dreyer Hansen den udbredte forståelse af populisme som demagogi, fremmedfrygt, pøbelvælde, etc. Udgangspunktet for analysen er populismetermens historiske oprindelse som beskrivelse af tilhængere af *The People's Party* i USA i slutningen af det 19. århundrede. Partiet blev anset for at have været overvejende progressivt indtil midten af det 20. århundrede, hvor en gruppe revisionister genfortolkede dem som reaktionære, anti-pluralistiske og fremmedfjendske. Den revisionistiske fortolkning af populisterne er på stort set alle områder blevet imødegået, men det har alligevel formet begrebet om populisme som et bredere politisk fænomen. Visse samtidige populismeforskere forsøger at imødegå denne problematik ved at udelukke de oprindelige populister fra kategorien. Dreyer Hansen argumenterer for, at hvis et generelt populismebegreb skal give mening, må og skal det også kunne bruges om de oprindelige populister i *The People's Party*. Afslutningsvis udvikler han et sådant populismebegreb i kritisk dialog med Ernesto Laclaus arbejde.

Som det fremgår af Dreyer Hansens bidrag, er der stadig stor debat om populismebegrebets definition og betydning. For at give en introduktion til de vigtigste positioner og perspektiver i disse debatter, har temaredeaktørerne fået fem af de førende forskere på området – Cas Mudde, Jan-Werner Müller, Chantal Mouffe, Anton Jäger og Camila Vergara – til at udfærdige korte og lettilgængelige essays, der opsummerer deres specifikke forståelse af populisme, som er inkluderet i "Enquete om populisme." De fem bidrag giver tilsammen et overblik over de cen-

trale positioner og uenigheder, der kendetegner den samtidige forskningslitteratur om populisme.

Kritik-sektionen indeholder derudover to essays. I det første essay diskuterer Laurits Nikolajsen to marxistiske analyser af arbejdets fremtid. Aaron Bastanis tekno-optimisme i *Fully Automated Luxury Communism* står i skarp kontrast til Aaron Benanavs kvalitative analyse af det globale arbejdsmarkeds udvikling i *Automation and the Future of Work*. De er enige om, at der bliver mindre arbejde, men uenige om hvorfor og hvad det betyder. Bastani insisterer på, at det er på grund af automatisering og vil lede til fuldautomatiseret luksuskommunisme, mens Benanav identificerer den langvarige stagnation i den globale økonomi som årsag til den faldende efterspørgsel på arbejdskraft og insisterer på, at et politisk opgør med kapitalismen er nødt til at fokusere på at skabe alternative sociale former snarere end fantasier om ikke-eksisterende teknologi og borgerløn. I det andet essay ser Nicolai von Eggerts nærmere på en række nyere udgivelser af og om Michel Foucault, der viser at omdrejningspunktet for hans sene forfatterskab var bekendelse, nærmere bestemt bekendelsens idéhistorie og rolle som central magtteknologi i vestlige samfund. Der er tale om en mindre forelæsningsrække som Foucault afholdt i Louvain i 1981, som nu er udkommet på engelsk under titlen *Wrong-Doing, Truth-Telling*, det ufærdige fjerde bind af *Seksualitetens historie*, der på trods af forfatterens ønsker blev udgivet posthumt i 2018 under titlen *Les Aveux de la chair* ("Kødets bekendelser") og Stuart Eldens *Foucault's Last Decade*.

BIBLIOGRAFI

- Ando, Clifford. "The Origins and Import of Republican Constitutionalism." *Cardozo Law Review* 34 (2013): 913–33.
- Berger, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1991.
- Black, Antony. *Political Thought in Europe 1250-1450*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139170178>
- Bodin, Jean. *The Six Books of a Commonweale*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674733169>
- Borch, Christian. *The Politics of Crowds: An Alternative History of Sociology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511842160>

- “Brev fra Jean-François, Biassou og Belair (1792).” I *Den Franske Revolution*, redigeret af Eggers, Nicolai von, Mikkel Thorup, Bertel Nygaard, Jonas Ross Kjærgaard og Mathias Hein Jessen, 142–46. Aarhus: Slagmark, 2015.
- Brunt, P. A. “Lex de Imperio Vespasiani.” *Journal of Roman Studies* 67 (1977): 95–116. <https://doi.org/10.2307/299922>
- Brutus, Stephanius Junius (pseudonym). *Vindiciae, Contra Tyrannos: Or, Concerning the Legitimate Power of a Prince over the People, and of the People over a Prince*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511558689>
- Bull, Malcolm. “The Limits of Multitude.” *New Left Review* 35 (2005): 19–39.
- Butler, Judith. *Notes Towards a Performative Theory of Assembly*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018.
- Canning, Joseph. *A History of Medieval Political Thought, 1300-1450*. London: Routledge, 1996.
- . *Ideas of Power in the Late Middle Ages, 1296-1417*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511984532>
- . *The Political Thought of Baldus de Ubaldis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511523113>
- Canovan, Margaret. *The People*. Cambridge: Polity Press, 2005.
- Cicero, Marcus Tullius. “On the Republic.” I *Cicero XVI*, 12–285. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928.
- . “Pro Sestio.” I *Cicero XII*, 36–239. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1958.
- Condorcet, Marquis de. “Om kvindens adgang til borgerrettigheder (1790).” I *Den Franske Revolution*, redigeret af Nicolai von Eggers, Mikkel Thorup, Bertel Nygaard, Jonas Ross Kjærgaard og Mathias Hein Jessen, 136–37. Aarhus: Slagmark, 2015.
- Cornell, Timothy J. “Rome: The History of an Anachronism.” I *City States in Classical Antiquity and Medieval Italy: Athens and Rome, Florence and Venice*, redigeret af Anthony Molho, Kurt A. Raaflaub og Julia Emlen, 53–69. Michigan: University of Michigan Press, 1991.
- Corpus Iuris Civilis*. 3 bind, redigeret af Mommsen, Theodor, Paul Kruger, Rudolf Scholl og Wilhelm Kroll. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Crépon, Marc, Barbara Cassin og Claudia Moatti. “People/Nation/Race.” I *Dictionary of Untranslatables*, redigeret af Barbara Cassin, 751–63. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2014.
- D’Eramo, Marco. “Populism and the New Oligarchy.” *New Left Review* 82 (2013): 5–28.
- Derrida, Jacques. “Declarations of Independence.” I *Negotiations: Interventions and Interviews 1971-2001*, 46–54. Stanford: Stanford University Press, 2002.

- Dunn, John. *Setting the People Free: The Story of Democracy*. Princeton: Princeton University Press, 2018. <https://doi.org/10.1515/9780691183916>
- Eck, Werner. *Age of Augustus*. Oxford: Blackwell, 2007.
- Eggers, Nicolai von. "Popular Sovereignty: Republicanism, and the Political Logic of the Struggles of the French Revolution." Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, 2016.
- . "Towards a Materialist Conception of Constituent Power: Reinterpreting the Constitutional Theory of Sieyès." *History of Political Thought* 39, nr. 2 (2018): 325–56.
- "Erklæring om mennesket og borgerens rettigheder (26. august 1789)." I *Den Franske Revolution*, redigeret af Eggers, Nicolai von, Mikkel Thorup, Bertel Nygaard, Jonas Ross Kjærgaard og Mathias Hein Jessen, 130–32. Aarhus: Slagmark, 2015.
- Ferente, Serena. "Popolo and Law: Late Medieval Sovereignty in Marsilius and the Jurists." I *Popular Sovereignty in Historical Perspective*, redigeret af Richard Bourke og Quentin Skinner, 96–114. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316418024.005>
- Frank, Jason. *Constituent Moments: Enacting the People in Postrevolutionary America*. Durham: Duke University Press, 2010. <https://doi.org/10.1515/9780822391685>
- . *The Democratic Sublime: On Aesthetics and Popular Assembly*. Oxford: Oxford University Press, 2021. DOI:10.1093/oso/9780190658151.001.0001
- Frank, Thomas. *The People without Power: The War on Populism and the Fight for Democracy*. London: Scribe, 2020.
- Garnett, George. "Law in the 'Vindiciae, Contra Tyrannos': A Vindication." *The Historical Journal* 49, nr. 3 (2006): 877–91. <https://doi.org/10.1017/S0018246X06005553>
- George, Olympe de. "Kvindens rettigheder, til dronningen (1791)." I *Den Franske Revolution*, redigeret af Nicolai von Eggers, Mikkel Thorup, Bertel Nygaard, Jonas Ross Kjærgaard og Mathias Hein Jessen, 137–42. Aarhus: Slagmark, 2015.
- Gierke, Otto. *Political Theories of the Middle Age*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- . *The Development of Political Theory*. New York: W. W. Norton, 1939.
- Giesey, Ralph. "The Monarchomach Triumvirs: Hotman, Beza and Mornay." *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance* 29 (1970): 41–56.
- Grégoire, Abbé. "Forslag til fordel for jøderne (1789)." I *Den Franske Revolution*, redigeret af Nicolai von Eggers, Mikkel Thorup, Bertel Nygaard, Jonas Ross Kjærgaard og Mathias Hein Jessen, 134–36. Aarhus: Slagmark, 2015.
- Hallward, Peter. "The Will of the People: Notes Towards a Dialectical Voluntarism." *Radical Philosophy* 155 (2009): 17–29.

- Hansen, Mogens Herman. *En gentænkning af demokratiet*. København: Gyldendal, 2017.
- Hinsley, Francis. *Sovereignty*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan: With Selected Variants from the Latin Edition of 1668*. Indianapolis: Hackett, 1994.
- . *On the Citizen*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808173>
- . *The Elements of Law Natural and Politic*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Hofstadter, Richard. *The Age of Reform*. New York: Vintage Books, 1955.
- Honig, Bonnie. “Between Decision and Deliberation: Political Paradox in Democratic Theory.” *American Political Science Review* 101, nr. 1 (2007): 1–17. <https://doi.org/10.1017/S0003055407070098>
- Hotman, François. *Antitribonian*. Leiden: Brill, 2021. <https://doi.org/10.1163/9789004472020>
- Jäger, Anton. “The Semantic Drift: Images of Populism in Post-War American Historiography and Their Relevance for (European) Political Science.” *Constellations* 24 (2017): 310–23. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12308>
- Jessen, Mathias Hein. “Sovereign Bodies: Constitution and Construction of State, Subject and Corporation.” Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet, 2015.
- Julian Franklin, red. *Constitutionalism and Resistance in the Sixteenth Century: Three Treatises by Hotman, Beza, and Mornay*. New York: Pegasus, 1969.
- Kalyvas, Andreas. “Constituent Power.” I *Political Concepts: A Critical Lexicon*, redigeret af J.M. Bernstein, Adi Ophir og Ann Laura Stoler, 87–117. New York: Fordham University Press, 2018. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1xhr6ms.8>
- Kantorowicz, Ernst. *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*. Princeton: Princeton University Press, 1997.
- Kurunmäki, Jussi, Jeppe Nevers og Henk te Velde. “Introduction.” I *Democracy in Modern Europe: A Conceptual History*, redigeret af Jussi Kurunmäki, Jeppe Nevers og Henk te Velde, 1–15. New York: Berghahn Books, 2018. <https://doi.org/10.2307/j.ctvw04k8b.3>
- Laclau, Ernesto. *On Populist Reason*. London: Verso, 2005.
- Lee, Daniel. *Popular Sovereignty in Early Modern Constitutional Thought*. Oxford: Oxford University Press, 2016. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198745167.001.0001>
- Leivestad, Eirik Høyer. *Frykt og avsky i demokratiet*. Bergen: Vagant, 2020.
- Lewis, Andrew. “Slavery, Family, and Status.” I *The Cambridge Companion to Roman Law*, redigeret af David Johnston, 151–74. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. <https://doi.org/10.1017/CCO9781139034401.013>

- “Lex de Imperio Vespasiani.” I *Fontes Iuris Romani Antejustiniani*, redigeret af Salvator Riccobono, 154–56. Firenze: Barbera, 1941.
- Lintott, Andrew. *The Constitution of the Roman Republic*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Lipset, Seymour Martin. *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York: Doubleday, 1960.
- Livius, Titus. “From the Founding of the City. Book 1.” I *Livy I*, 1–216. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.
- Locke, John. *Two Treatises of Government*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511810268>
- Lucas, Colin. “The Crowd and Politics between Ancien Regime and Revolution in France.” *The Journal of Modern History* 60, nr. 3 (1988): 421–57. <https://doi.org/10.1086/600402>
- Machiavelli, Niccolò. *Discourses on Livy*. Chicago: University of Chicago Press, 1996. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226500331.001.0001>
- Mackay, Christopher. *The Breakdown of the Roman Republic: From Oligarchy to Empire*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Madison, James. “The Federalist No. 10.” I *The Federalist with Letters of “Brutus,”* redigeret af Terence Ball, 40–46. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- . “The Federalist No. 40.” I *The Federalist with Letters of “Brutus,”* redigeret af Terence Ball, 187–94. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- . “The Federalist No. 63.” I *The Federalist with Letters of “Brutus,”* redigeret af Terence Ball, 305–12. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Manin, Bernard. *The Principles of Representative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511659935>
- McCormick, John. “Machiavellian Democracy: Controlling Elites with Ferocious Populism.” *American Political Science Review* 95, nr. 2 (2001): 297–313. <https://doi.org/10.1017/S0003055401002027>
- Mommsen, Theodor. *Römisches Staatsrecht*. Leipzig: Hitzel, 1887–1888.
- Morgan, Edmund. *Inventing the People: The Rise of Popular Sovereignty in England and America*. New York, NY: W. W. Norton, 1988.
- Mouffe, Chantal. *For a Left Populism*. London: Verso, 2019.
- Mouritsen, Henrik. *Politics in the Roman Republic*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. <https://doi.org/10.1017/9781139410861>
- Mudde, Cas. “The Populist Zeitgeist.” *Government and Opposition* 39, nr. 4 (2004): 541–63. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
- Müller, Jan-Werner. *What Is Populism?* London: Penguin, 2017.

- <https://doi.org/10.9783/9780812293784>
- Olson, Kevin. *Imagined Sovereignties: The Power of the People and Other Myths of the Modern Age*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316286265>
- Parker, Henry. "Observations upon Some of His Majesties Late Answers and Expresses." I *Tracts on Liberty in the Puritan Revolution 1638–1647. Vol. 2.*, redigeret af William Haller, 167–203. New York: Columbia University Press, 1934.
- Pettit, Philip. *On the People's Terms: A Republican Theory and Model of Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139017428>
- Polo, Francisco Pina. "SPQR: Institutions and Popular Participation in the Roman Republic." In *The Oxford Handbook of Roman Law and Society*, redigeret af Paul Plessis, Clifford Ando og Kaius Tuori, 85–97. Oxford: Oxford University Press, 2016. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198728689.013.7>
- Polybius. "The Histories of Polybius. Book VI." I *Polybius III*, 292–445. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010.
- Radding, Charles og Antonio Ciaralli. *The Corpus Iuris Civilis in the Middle Ages*. Leiden: Brill, 2006. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004154995.i-277>
- Robb, M.A. *Beyond Populares and Optimates: Political Language in the Late Republic*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2010.
- Rosanvallon, Pierre. "The Political Theory of Democracy." I *Pierre Rosanvallon's Political Thought: Interdisciplinary Perspectives*, redigeret af Oliver Flügel-Martinsen, Franziska Martinsen, Stephen Sawyer og Daniel Schulz, 23–38. Bielefeld: Bielefeld University Press, 2019. <https://doi.org/10.2307/j.ctv2f9xsm3.5>
- Rousseau, Jean-Jacques. *Samfundskontrakten eller statsrettens principper*. Frederiksberg: Det Lille Forlag, 2007.
- Rubinelli, Lucia. *Constituent Power: A History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. <https://doi.org/10.1017/9781108757119>
- Ryan, Magnus. "Political Thought." I *The Cambridge Companion to Roman Law*, redigeret af David Johnston, 423–51. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. <https://doi.org/10.1017/CCO9781139034401.026>
- Sabbadini, Lorenzo. "Popular Sovereignty and Representation in the English Civil War." I *Popular Sovereignty in Historical Perspective*, redigeret af Richard Bourke og Quentin Skinner, 164–86. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316418024.008>
- Sartori, Giovanni. *The Theory of Democracy Revisited. Part One: The Contemporary Debate*. Chatham, NJ: Chatham House Publishers, 1987.

- Sharo, Andrew, red. *The English Levellers*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Shils, Edward. *The Torment of Secrecy. The Background and the Consequences of American Security Policies*. New York: The Free Press, 1956.
- Sieyès, Emmanuel. "What is the Third Estate?" I *Political Writings*, 92–162. Indianapolis: Hackett, 2003.
- Skinner, Quentin. "Hobbes on Persons, Authors and Representatives." I *The Cambridge Companion to Hobbes' Leviathan*, redigeret af Patricia Springborg, 157–80. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. <https://doi.org/10.1017/CCOL0521836670.007>
- . *The Foundations of Modern Political Thought. Volume Two: The Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1978. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511817892>
- . *Visions of Politics. Volume Three: Hobbes and Civil Science*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511613784>
- . *Visions of Politics. Volume Two: Renaissance Virtues*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511613777>
- Springborg, Patricia. "Leviathan. The Christian Commonwealth Incorporated." *Political Studies* 24, nr. 2 (1976): 171–83. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1976.tb00102.x>
- Stavrakakis, Yannis. "How Did 'Populism' Become a Pejorative Concept? And Why Is This Important Today? A Genealogy of Double Hermeneutics." POPULISMUS. Thessaloniki, 2017.
- Tierney, Brian. *Religion, Law, and the Growth of Constitutional Thought, 1150-1650*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- . *Western Europe in the Middle Ages 300-1475*. New York: Alfred A. Knopf, 1984.
- Tuck, Richard. *The Sleeping Sovereign: The Invention of Modern Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316417782>
- "Uafhængighedserklæringen." I *Den Amerikanske Revolution*, redigeret af Mikkel Thorup, Nicolai von Eggers og Mathias Hein Jessen, 169–74. Aarhus: Slagmark, 2012.
- Ullmann, Walter. "The Development of the Medieval Idea of Sovereignty." *English Historical Review* 64 (1949): 1–33. <https://doi.org/10.1093/ehr/LXIV.CCL.1>
- . *The Growth of Papal Government in the Middle Ages: A Study in the Ideological Relation of Clerical to Lay Power*. London: Methuen, 1955.
- Urbinati, Nadia. *Democracy Disfigured: Opinion, Truth and the People*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674726383>
- . *Me the People: How Populism Transforms Democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019.

- “USAs Forfatning.” I *Den Amerikanske Revolution*, redigeret af Mikkel Thorup, Nicolai von Eggers og Mathias Hein Jessen, 199–214. Aarhus: Slagmark, 2012.
- Vergara, Camila. “Populism as Plebeian Politics: Inequality, Domination, and Popular Empowerment.” *The Journal of Political Philosophy* 28, nr. 2 (2020): 222–46. <https://doi.org/10.1111/jopp.12203>
- Vinogradoff, Paul. *Roman Law in Medieval Europe*. London: Harper and Brothers, 1909.
- Wolin, Sheldon. *Fugitive Democracy and Other Essays*. Princeton: Princeton University Press, 2016. <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691133645.001.0001>
- “What Happened on Christmas Day 800? Contemporary Descriptions.” I *The Coronation of Charlemagne: What Did It Signify?* redigeret af Richard Sullivan, 1–3. Boston: Heath, 1966.
- Wood, Ellen Meiksins. *Liberty and Property: A Social History of Western Political Thought from the Renaissance to Enlightenment*. London: Verso, 2012.
- Wood, Gordon. *The Creation of the American Republic 1776-1787*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1969.
- “1793-Forfatningen (24. Juni 1793).” I *Den Franske Revolution*, redigeret af Nicolai von Eggers, Mikkel Thorup, Bertel Nygaard, Jonas Ross Kjærgaard og Mathias Hein Jessen, 109–13. Aarhus: Slagmark, 2015.

